

1.2.3 Morfisme de inele si corpuri

a) Noțiuni teoretice și exemple

1. Morfisme de inele

Definiție. Fiind date inelele $(\mathbf{A}, +, \cdot)$ și $(\mathbf{A}', *, o)$, se numește **morfism** de inele funcția $f : \mathbf{A} \rightarrow \mathbf{A}'$, care îndeplinește proprietățile:

- 1) $f(x + y) = f(x) * f(y) \ (\forall)x, y \in \mathbf{A}$;
- 2) $f(x \cdot y) = f(x) o f(y) \ (\forall)x, y \in \mathbf{A}$;
- 3) $f(e.) = e_o$, unde $e.$ și e_o sunt elementele neutre în raport cu operațiile multiplicative din cele două inele.

Definiție. Fiind date inelele $(\mathbf{A}, +, \cdot)$ și $(\mathbf{A}', *, o)$, se numește **izomorfism** de inele funcția $f : \mathbf{A} \rightarrow \mathbf{A}'$, care îndeplinește proprietățile:

- a) f este morfism de inele.
- b) f este bijectivă.

Observație. Un morfism de inele $f : \mathbf{A} \rightarrow \mathbf{A}$ se numește **endomorfism** al inelului $\mathbf{A}$, iar un izomorfism de inele $f : \mathbf{A} \rightarrow \mathbf{A}$ se numește **automorfism** al inelului $\mathbf{A}$.

2. Morfisme și izomorfisme de corpuri

Definiție. Fiind date corpurile $(\mathbf{K}, +, \cdot)$ și $(\mathbf{K}', *, o)$, se numește **morfism** de corpuri funcția $f : \mathbf{K} \rightarrow \mathbf{K}'$, care îndeplinește proprietățile:

- 1) $f(x + y) = f(x) * f(y) \ (\forall)x, y \in \mathbf{K}$;
- 2) $f(x \cdot y) = f(x) o f(y) \ (\forall)x, y \in \mathbf{K}$;
- 3) $f(e.) = e_o$, unde $e.$ și e_o sunt elementele neutre în raport cu operațiile multiplicative din cele două corpuri.

Definiție. Fiind date corpurile $(\mathbf{K}, +, \cdot)$ și $(\mathbf{K}', *, o)$, se numește **izomorfism** de corpuri funcția $f : \mathbf{K} \rightarrow \mathbf{K}'$, care îndeplinește proprietățile:

- a) f este morfism de inele.
- b) f este bijectivă.

b) Probleme rezolvate

1. a) Arată că pe mulțimea $\mathbf{A} = \{x + y\sqrt{7} \mid x, y \in \mathbf{Z}\}$ adunarea și înmulțirea determină o structură de inel.

b) Arată că pe mulțimea $\mathbf{M} = \left\{ \begin{pmatrix} x & y \\ 7y & x \end{pmatrix} \mid x, y \in \mathbf{Z} \right\}$ adunarea și înmulțirea determină o structură de inel.

c) Arată că inelele de la a) și b) sunt izomorfe.

Soluție. a) Cu ușurință se arată că $(\mathbf{A}, +)$ este grup abelian cu elementul neutru 0.

Cu ușurință se arată că $(\mathbf{A}, \cdot)$ este monoid cu elementul neutru 1.

Cu ușurință se arată că înmulțirea este distributivă față de adunare.

b) Se verifică cu ușurință că $(\mathbf{M}, +)$ este grup abelian cu elementul neutru matricea $\begin{pmatrix} 0 & 0 \\ 0 & 0 \end{pmatrix}$.

Cu ușurință se arată că $(\mathbf{M}, \cdot)$ este monoid cu elementul neutru 1.

Cu ușurință se arată că înmulțirea este distributivă față de adunare.

c) Se stabilește izomorfismul:

$$f: \mathbf{A} \rightarrow \mathbf{M}, f(x + y\sqrt{7}) = \begin{pmatrix} x & y \\ 7y & x \end{pmatrix}.$$

Vom demonstra acum că:

$$\text{a) } f(x_1 + y_1\sqrt{7} + x_2 + y_2\sqrt{7}) = f(x_1 + y_1\sqrt{7}) + f(x_2 + y_2\sqrt{7}) \\ (\forall) x_1 + y_1\sqrt{7}, x_2 + y_2\sqrt{7} \in \mathbf{A}.$$

$$\text{Avem: } f(x_1 + y_1\sqrt{7} + x_2 + y_2\sqrt{7}) = f(x_1 + x_2 + (y_1 + y_2)\sqrt{7}) = \\ = \begin{pmatrix} x_1 + x_2 & y_1 + y_2 \\ 7(y_1 + y_2) & x_1 + x_2 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} x_1 & y_1 \\ 7y_1 & x_1 \end{pmatrix} + \begin{pmatrix} x_2 & y_2 \\ 7y_2 & x_2 \end{pmatrix} = \\ = f(x_1 + y_1\sqrt{7}) + f(x_2 + y_2\sqrt{7}) \quad (\forall) x_1 + y_1\sqrt{7}, x_2 + y_2\sqrt{7} \in \mathbf{A}.$$

$$\text{b) } f\left(\begin{pmatrix} x_1 + y_1\sqrt{7} \\ 7y_1 + x_1 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} x_2 + y_2\sqrt{7} \\ 7y_2 + x_2 \end{pmatrix}\right) = f(x_1 + y_1\sqrt{7})f(x_2 + y_2\sqrt{7}) \\ (\forall) x_1 + y_1\sqrt{7}, x_2 + y_2\sqrt{7} \in \mathbf{A}.$$

$$\text{Avem: } f\left(\begin{pmatrix} x_1 + y_1\sqrt{7} \\ 7y_1 + x_1 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} x_2 + y_2\sqrt{7} \\ 7y_2 + x_2 \end{pmatrix}\right) = \\ = f\left(\begin{pmatrix} x_1x_2 + 7y_1y_2 + (x_1y_2 + x_2y_1)\sqrt{7} \\ 7(x_1y_2 + x_2y_1) + (x_1x_2 + 7y_1y_2) \end{pmatrix}\right) = \\ = \begin{pmatrix} x_1x_2 + 7y_1y_2 & x_1y_2 + x_2y_1 \\ 7(x_1y_2 + x_2y_1) & x_1x_2 + 7y_1y_2 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} x_1 & y_1 \\ 7y_1 & x_1 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} x_2 & y_2 \\ 7y_2 & x_2 \end{pmatrix} = \\ = f(x_1 + y_1\sqrt{7})f(x_2 + y_2\sqrt{7}) \quad (\forall) x_1 + y_1\sqrt{7}, x_2 + y_2\sqrt{7} \in \mathbf{A}.$$

$$c) f(0) = \begin{pmatrix} 0 & 0 \\ 0 & 0 \end{pmatrix}.$$

$$\text{Avem: } f(0) = f(0 + 0 \cdot \sqrt{7}) = \begin{pmatrix} 0 & 0 \\ 0 & 0 \end{pmatrix}.$$

d) f este bijectivă.

Avem: f este injectivă deoarece $f(x_1 + y_1\sqrt{7}) = f(x_2 + y_2\sqrt{7}) \Leftrightarrow$

$$\Leftrightarrow \begin{pmatrix} x_1 & y_1 \\ 7y_1 & x_1 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} x_2 & y_2 \\ 7y_2 & x_2 \end{pmatrix} \Leftrightarrow x_1 = x_2 \text{ și } y_1 = y_2 \Leftrightarrow$$

$$\Leftrightarrow x_1 + y_1\sqrt{7} = x_2 + y_2\sqrt{7}.$$

f este surjectivă, deoarece pentru orice $\begin{pmatrix} x & y \\ 7y & x \end{pmatrix} \in \mathbf{M}$, există

$$X + Y\sqrt{7} \text{ astfel încât } f(X + Y\sqrt{7}) = \begin{pmatrix} x & y \\ 7y & x \end{pmatrix} \Leftrightarrow$$

$$\Leftrightarrow \begin{pmatrix} X & Y \\ 7Y & X \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} x & y \\ 7y & x \end{pmatrix} \Leftrightarrow X = x \text{ și } Y = y.$$

2. a) Arată că pe $\mathbf{A} = (0, +\infty)$ legile de compoziție: $x * y = xy$ și $x \circ y = x^{\ln y}$ determină o structură de corp comutativ.

b) Arată că între corpul numerelor reale $\mathbf{R}$ și corpul de la punctul a) există un izomorfism de forma

$$f: \mathbf{R} \rightarrow \mathbf{A}, f(x) = e^{ax}, a \in \mathbf{R}.$$

Soluție. a) Cu ușurință se arată că $(\mathbf{A}, *)$ este grup abelian cu elementul neutru 1.

Cu ușurință se arată că $(\mathbf{A}, \circ)$ este monoid cu elementul neutru e .

Cu ușurință se arată că orice $x \in \mathbf{A}$ este inversabil cu inversul egal cu $\frac{1}{e^{\ln x}}$.

Cu ușurință se arată că legea $\circ$ este distributivă față de legea $*$ și atunci rezultă că $(\mathbf{A}, *, \circ)$ este corp comutativ.

b) Știm că $(\mathbf{R}, +, \cdot)$ este corp cu elementul neutru față de adunare 0 și elementul neutru față de înmulțire 1.

$$\text{Trebuie ca : } f(1) = e \Rightarrow e^a = e \Rightarrow a = 1 \Rightarrow f(x) = e^x.$$

Evident f este bijectivă.

$$f(x + y) = e^{x+y} = e^x e^y = f(x) * f(y) \quad (\forall) x, y \in \mathbf{R}.$$

$$f(xy) = e^{xy} \text{ și } f(x) \circ f(y) = e^x \circ e^y = (e^x)^{\ln e^y} = (e^x)^y = e^{xy} \Rightarrow$$

$$\Rightarrow f(xy) = f(x) \circ f(y) \quad (\forall) x, y \in \mathbf{R}.$$

Deci $f(x) = e^x$ este izomorfism de corpuri.

3. Arătați că pe $\mathbf{A} = \mathbf{Q} \times \mathbf{Q}$ legile de compoziție:

$$(a, b) + (a', b') = (a + a', b + b')$$

$$(a, b) \cdot (a', b') = (aa' - bb', ab' + a'b)$$

determină o structură de inel;

b) Arătați că pe $\mathbf{Q}[\mathbf{i}] = \{x + iy \mid x, y \in \mathbf{Q}\}$ adunarea și înmulțirea numerelor complexe determină o structură de inel.

c) Arătați că inelele de la punctele a) și b) sunt izomorfe.

Soluție. a) Cu ușurință se arată că $(A, +)$ este grup abelian cu elementul neutru $(0, 0)$ și simetricul lui (a, b) egal cu $(-a, -b)$. Cu ușurință se arată că $(\mathbf{A}, \cdot)$ este monoid cu elementul neutru $(1, 0)$.

Vom arăta că înmulțirea este distributivă față de adunare, sau:

$$\begin{aligned} [(a, b) + (a', b')] \cdot (c, c') &= (a, b) \cdot (c, c') + (a', b') \cdot (c, c') \Leftrightarrow \\ \Leftrightarrow (a + a', b + b') \cdot (c, c') &= (ac - bc', ac' + bc) + \\ + (a'c - b'c', a'c' + b'c) &\Leftrightarrow \\ \Leftrightarrow (c(a + a') - c'(b + b'), c'(a + a') + c(b + b')) &= \\ = (ac - bc' + a'c - b'c', ac' + bc + a'c' + b'c), &\text{ ceea ce este evident adevărat.} \end{aligned}$$

b) Folosind proprietățile numerelor complexe se arată că pe

$\mathbf{Q}[\mathbf{i}] = \{x + iy \mid x, y \in \mathbf{Q}\}$ adunarea și înmulțirea numerelor complexe determină o structură de inel

c) Definim $f: \mathbf{A} = \mathbf{Q} \times \mathbf{Q} \rightarrow \mathbf{Q}[\mathbf{i}], f(x, y) = x + iy$ și arătăm că este izomorfism de inele.

$$\begin{aligned} f[(x, y) + (x', y')] &= f(x + x', y + y') = x + x' + i(y + y') = \\ = x + iy + x' + iy' &= f(x, y) + f(x', y'). \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} f[(x, y) \cdot (x', y')] &= f(xx' - yy', xy' + x'y) = xx' - yy' + \\ + i(xy' + x'y) &= x(x' + iy') + y(ix' - y') = x(x' + iy') + \\ + y(ix' + i^2y') &= x(x' + iy') + iy(x' + iy') = (x' + iy') \cdot \\ \cdot (x + iy) &= f(x, y) \cdot f(x', y') \quad (\forall)x, y, x', y' \in \mathbf{Q}. \end{aligned}$$

Evident f este bijectivă și atunci f definește un izomorfism de inele.

c) Probleme propuse spre rezolvare

1. a) Arătați că pe $\mathbf{Z}$ legile de compoziție:

$$x * y = x + y - 2; x \circ y = xy - 2x - 2y + 6;$$

determină o structură de inel comutativ;

b) Arătați că funcția $f: \mathbf{Z} \rightarrow \mathbf{Z}, f(x) = x + a, a \in \mathbf{R}$ realizează izomorfismul între inelul $(\mathbf{Z}, +, \cdot)$ și inelul de la punctul a) pentru valoarea lui a egală cu:

$$\mathbf{0} \quad \mathbf{1} \quad \mathbf{2} \quad \mathbf{3} \quad \mathbf{4}$$

2. a) Arătați că pe $\mathbf{Z}$ legile de compoziție:

$$x * y = x + y + 1; x \circ y = xy + x + y;$$

determină o structură de inel comutativ;

b) Arătați că pe $\mathbf{Z}$ legile de compoziție:

$$x \oplus y = x + y - 1; x \otimes y = xy - x - y + 2;$$

determină o structură de inel comutativ;

c) Arătați că între inelele de la a) și b) există un izomorfism de forma $f(x) = ax + 2, a \in \mathbf{R}$ pentru valoarea lui a egală cu:

$$\mathbf{0} \quad \mathbf{1} \quad \mathbf{2} \quad \mathbf{3} \quad \mathbf{4}$$

3. a) Arătați că pe $\mathbf{R}$ legile de compoziție:

$$x * y = x + y - 4; x \circ y = xy - 4x - 4y + 20;$$

determină o structură de corp comutativ;

b) Arătați că $f: \mathbf{R} \rightarrow \mathbf{R}, f(x) = x + a, a \in \mathbf{R}$ stabilește un izomorfism între corpul numerelor reale și corpul de la a) pentru valoarea lui a egală cu:

$$\mathbf{0} \quad \mathbf{1} \quad \mathbf{2} \quad \mathbf{3} \quad \mathbf{4}$$

4. a) Arătați că pe $\mathbf{R}$ legile de compoziție:

$$x * y = x + y + 4; x \circ y = xy + 4x + 4y + 12;$$

determină o structură de corp comutativ;

b) Arătați că $f: \mathbf{R} \rightarrow \mathbf{R}, f(x) = ax - 4, a \in \mathbf{R}$ stabilește un izomorfism între corpul numerelor reale și corpul de la a) pentru valoarea lui a egală cu:

$$\mathbf{0} \quad \mathbf{1} \quad \mathbf{2} \quad \mathbf{3} \quad \mathbf{4}$$

CUPRINS

	Enunțuri	Rezolvări
1. Elemente de algebră	5	180
1.1 Grupuri	5	180
1.1.1 Lege de compoziție internă (operație algebrică), tabla operației, parte stabilă	5	180
a) Noțiuni teoretice și exemple	5	180
b) Probleme rezolvate	8	
c) Probleme propuse spre rezolvare	15	
1.1.2 Grup, exemple de grupuri, grupuri de matrice, grupuri de permutări, $\mathbf{Z}_n$	18	183
a) Noțiuni teoretice și exemple	18	
b) Probleme rezolvate	18	
c) Probleme propuse spre rezolvare	27	
1.1.3 Morfism și izomorfism de grupuri ..	29	185
a) Noțiuni teoretice și exemple	29	
b) Probleme rezolvate	29	
c) Probleme propuse spre rezolvare	35	
1.1.4 Subgrup. Grup finit. Ordinul unui element	37	186
a) Noțiuni teoretice și exemple	37	
b) Probleme rezolvate	38	
c) Probleme propuse spre rezolvare	39	
1.2 Inele și corpuri	42	188
1.2.1 Inele	42	188
a) Noțiuni teoretice și exemple	42	
b) Probleme rezolvate	44	
c) Probleme propuse spre rezolvare	52	
1.2.2 Corpuri	54	190
a) Noțiuni teoretice și exemple	54	
b) Probleme rezolvate	54	
c) Probleme propuse spre rezolvare	59	
1.2.3 Morfisme de inele și corpuri	61	193
a) Noțiuni teoretice și exemple	61	
b) Probleme rezolvate	62	
c) Probleme propuse spre rezolvare	65	
1.3 Inele de polinoame cu coeficienți într-un corp comutativ ($\mathbf{Q}, \mathbf{R}, \mathbf{C}, \mathbf{Z}_p, p$ prim)	66	194

1.3.1 Forma algebrică a unui polinom, operații (adunarea, înmulțirea, înmulțirea cu un scalar). Teorema împărțirii cu rest; împărțirea polinoamelor, împărțirea cu $X - a$, schema lui Horner. Divizibilitatea polinoamelor, teorema lui Bezout, c.m.m.d.c și c.m.m.m.c a două olinoame	66	194
a) Noțiuni teoretice și exemple	66	
b) Probleme rezolvate	70	
c) Probleme propuse spre rezolvare	76	
1.3.2 Rădăcini ale polinoamelor. Relațiile lui Viete pentru polinoame de grad cel mult 4	79	197
a) Noțiuni teoretice și exemple	79	
b) Probleme rezolvate	81	
c) Probleme propuse spre rezolvare	91	
1.3.3 Rezolvarea ecuațiilor algebrice	94	203
a) Noțiuni teoretice și exemple	94	
b) Probleme rezolvate	95	
c) Probleme propuse spre rezolvare	97	
1.4 Teste grilă de autoevaluare	99	205
Testul 1	99	205
Testul 2	100	205
Testul 3	101	206
Testul 4	102	207
Testul 5	103	208
Testul 6	104	209
2. Elemente de analiză matematică	105	210
2.1 Primitive	105	210
a) Noțiuni teoretice și exemple	105	
b) Probleme rezolvate	105	
c) Probleme propuse spre rezolvare	111	210
2.2 Integrala nedefinită	113	
a) Noțiuni teoretice și exemple	113	
b) Probleme rezolvate	115	
c) Probleme propuse spre rezolvare	118	
2.3 Metoda de integrare prin părți	121	212
a) Noțiuni teoretice și exemple	121	
b) Probleme rezolvate	121	
c) Probleme propuse spre rezolvare	126	
2.4 Metoda de integrare prin schimbare de variabilă	128	213

a) Noțiuni teoretice și exemple	128	
b) Probleme rezolvate	129	
c) Probleme propuse spre rezolvare ...	133	
2.5 Integrarea funcțiilor raționale	136	215
a) Noțiuni teoretice și exemple	136	
b) Probleme rezolvate	139	
c) Probleme propuse spre rezolvare ...	142	
2.6 Teste grilă de autoevaluare	144	216
Testul 1	144	216
Testul 2	145	217
3. Integrala definită	146	218
3.1 Diviziuni ale unui interval $[a, b]$. Sume Riemann. Definiția integrabilității unei funcții pe un interval $[a, b]$. Formula lui Leibniz-Newton. Proprietăți ale integralei definite. Teorema de medie. Teorema de existență a primitivelor unei funcții continue.	146	
a) Noțiuni teoretice și exemple	146	
b) Probleme rezolvate	149	
c) Probleme propuse spre rezolvare ...	154	
3.2 Metode de calcul pentru integrala definită ..	157	220
3.2.1 Metoda de integrare prin părți	157	
a) Noțiuni teoretice și exemple	157	
b) Probleme rezolvate	157	
c) Probleme propuse spre rezolvare ...	160	
3.2.2 Metoda de integrare prin schimbarea de variabilă	162	222
a) Noțiuni teoretice și exemple	162	
b) Probleme rezolvate	162	
c) Probleme propuse spre rezolvare ...	164	
3.3 Integrarea funcțiilor raționale	166	224
a) Noțiuni teoretice și exemple	166	
b) Probleme rezolvate	166	
c) Probleme propuse spre rezolvare ...	168	
3.4 Teste grilă de autoevaluare	170	226
Testul 1	170	226
Testul 2	171	228
Testul 3	172	228
Testul 4	173	230
4. Aplicații ale integralei definite	174	230

a) Noțiuni teoretice și exemple	.....	174
b) Probleme rezolvate	.....	175
c) Probleme propuse spre rezolvare	...	177